

Концептуальна репрезентація уявлень про старість в українському лінгвокультурному просторі: базові характеристики

У статті розглянуто особливості концептуальної репрезентації уявлень про старість в українському лінгвокультурному просторі із залученням текстів малих жанрово-композиційних форм; визначено склад, структуру та особливості семантики номінацій, належних до лексико-семантичної підгрупи «старі люди»; виокремлено особливу роль та історичну тяглість семантики назв, що містять корінь *стар-*.

Ключові слова: лексико-семантична підгрупа, номінація, старість, експресивність, семантика.

Постановка наукової проблеми та її значення. В українській концептуальній та мовній картинах світу особливе місце займають складники, пов'язані з віковими характеристиками людини. Вік – інтегральний суперконцепт – репрезентований такими категоріями, як дитинство, юність, дорослість, старість.

На сьогодні в українському та зарубіжному мовознавстві значний дослідницький інтерес викликають питання, що стосуються семантики слів із ядерною семою «старий», лінгвокультурних імплікацій окремих номінацій, особливостей вербальної репрезентації «старості» в різних мовах – українській, російській, англійській, французькій, норвезькій, іспанській, німецькій.

Найбільш важливі, можна сказати, концептуальні наукові знання про індоєвропейський генезис номінацій лексико-тематичних груп «вік людини» та «система спорідненості» містяться в класичній для лінгвістики ХХ ст. праці Т. Гамкрелідзе, В. Іванова «Индоевропейский язык и индоевропейцы. Реконструкция и историко-типологический анализ праязыка и протокультуры» [2]. Розвиток наукової лінгвістичної думки, потреба у виявленні загальних закономірностей формування та функціонування «вікової» лексики стимулює посилену увагу до висвітлення конкретних питань на матеріалі різних мов. Об'єктом нашого аналізу є концептуальна репрезентація уявлень про старість в українському лінгвокультурному просторі.

Завдання статті: 1) з'ясувати специфіку етнокультурних мотиваційних контекстів, на тлі яких здійснюється вербалізація понять *старість*, *старий*; 2) визначити склад лексико-семантичної підгрупи «старі люди» в українській мові; 3) розглянути деривати з коренем *стар-* та дослідити їх семантику.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Належність номінацій зі значенням «стара людина» до найдавніших шарів слов'янської лексики надзвичайно ускладнює вироблення більшою чи меншою мірою однозначних версій походження слова *старий*. Етимологічні словники слов'янських мов на сьогодні не подають переконливої загальноприйнятої версії етимологічного значення слова *старий*. М. Фасмер обмежується вказівкою на спорідненість слов'янського *старий* з литовським *stóras* «товстий, об'ємистий», давньоісландським *stórr* «великий, сильний, поважний, мужній», давньоіндійським *sthírás* «міцний, сильний» [22, с. 747]. У Короткому етимологічному словнику російської мови зазначається, що *старий* утворилося за допомогою суфікса *-р-* від основи *ста-* [24, с. 425]. П. Черних стверджує, що давньоруське (з XI ст.) і старослов'янське *старъ*, *старый* споріднене зі спільнослов'янським **starъ*, **starъjъ*. Індоевропейська основа **stā-r(o)-* – «великий», корінь **stā-*: **stθ-*, той самий, що в російській *стоять*, *стать* (пор. бенг. *cm^xup* – «спокійний») [23, с. 199]. Згідно з Етимологічним словником української мови праслов'янське *starъ-jъ* «старий, давній» пов'язане з індоєвропейським **stā-ro-*, що є похідним від **stā-* «стати, стояти» [5, с. 398]. Як зазначає О. Трубачов, «слов'янське *starъ* має значення “старий”, проте аналіз споріднених форм змушує бачити в цьому значенні семантичне нововведення слов'янської, пор. етимологічний зв'язок із і.-є. **sta* “стояти”. Значення “старий” у будь-якому з відтінків (“ветхий”, “дряхлий”, “похилого віку”) не первинне для *starъ* навіть у межах слов'янської, що засвідчує спеціальний термін із такими значеннями – слов'янське *vetъxъ*. Навпаки, навіть у слов'янській збереглися певні сліди ймовірного давнього значення «той, хто має силу; міцний; великий» [19, с. 178]. «Звідси, – робить висновок дослідник, – зрозумілим є використання слов'янського

starъ як позначення старійшини, голови роду, племені головним чином у похідних формах **starěiшъ*, **starъšьjъ*, *-ina*, *starosta*» [19, с. 179]. Цю етимологічну версію слова *старий* можна конкретизувати, оскільки ті ж називання *старійшина*, *староста* можуть бути здійснені на основі імплікацій іншого характеру – старий як мудрий, досвідчений. Утім, на нашу думку, первинне номінування старої людини здійснювалося саме на основі ознаки «той, хто має силу; міцний, великий», оскільки в найдавніших суспільствах, де вік життя сягав двох із половиною десятків років, старість мислилася в зовсім інших, ніж сьогодні, ціннісних світоглядних категоріях. Узагалі інформація історичного характеру про найдавніші асоціації та уявлення, пов'язані зі значенням «старий», можуть бути закодовані не лише у внутрішній формі самої номінації, а й численних текстах малих жанрово-композиційних форм, зокрема прислів'ях та приказках, які сягають глибокої давнини й відображають архетипні уявлення про старість. Як відомо, у народних культурах слов'ян старість асоціюється з мудрістю, досвідченістю, а водночас із браком життєвих сил та розумовою неміччю [7, с. 282]. В українській культурній традиції важливим носієм базових уявлень про старість є тексти малих жанрово-композиційних форм: прислів'я, приказки та загадки, що цей вік життя людини пов'язують із досвідом та розумом: *З віком розум приходить* [21, с. 204]; *Слухай старих людей, то й чужого розуму наберешся, й свого не загубиш* [21, с. 209]; *Старе скаже на глум, а ти бери на ум* [21, с. 209]; *Старий, а як скаже та прикаже, то й молодий не справиться* [21, с. 209]; *Старий ворон пусто не криче* [21, с. 209]; *Старий говорить, говорить, та й на правду виходить* [21, с. 209]; *Старого горбця на полову не зловиш* [21, с. 210]; *Старого чоловіка для поради держи* [21, с. 210]; «*Чого чорт мудрий?» – «Бо старий!»* [21, с. 210].

Старість вимагає шанобливого ставлення, що є невід'ємною ціннісно-етичною нормою поведінки українців: *Поважай старих, бо й сам старим будеш* [21, с. 209]; *Шануй старих – молоді тебе пошанують* [21, с. 210]. Проте старість – це не тільки досвід, розум і взірць поведінки для молодого покоління. У літніх людей із настанням глибокої старості відбувається поступове вродження пам'яті: *Старий багато знає, а ще більше забув* [21, с. 209]; *У старого голова, як решето: багато було, та висіялося* [21, с. 210]. Старих людей порівнюють із малими дітьми через немічність чи розумову слабкість: *Старе, як мале: що побачить, того й просить* [21, с. 209]; *Що старе, що мале, що дурне* [21, с. 209]; *Старий, а розуму за дитину не має* [21, с. 209]. Старість – це період життя, коли втрачається фізична сила, з'являються зовнішньо виражені ознаки старіння, погіршується здоров'я: *Старий кінь борозни не псує, та й глибоко не оре* [21, с. 209]; *Старий чоловік – то так, як подертий чобіт* [21, с. 209]; *Старість іде і хвороби веде* [21, с. 210]; *Старість – не радість, горб – не користь* [21, с. 210]; *Старість не прийде з добром: коли не з кашлем, то з горбом* [21, с. 210]; *На горі сніг біліє, а під горою вода тече, а у хаті музика грає, а під хатою брат помирає (Дід)* [20, с. 157]. Усе це формує специфічні координати мотивуючих культурних контекстів, у яких здійснюється називання осіб, належних до вікової категорії «старість».

Склад, структура та особливості семантики номінацій, належних до лексико-семантичної підгрупи «старі люди», детермінуються взаємодією лінгвальних та екстралінгвальних чинників, які у своїй сукупності характеризують змістові координати українського лінгвокультурного простору. Визначальними для нього є такі концептуальні уявлення про старість, що розглядаються в межах аксіологічно-асоціативного поля, сформованого протиставленнями *прямий – кривий, красивий – потворний, нормальний – ненормальний, молодий – старий* тощо. Остання опозиція є фундаментальною для пізнання давнього поділу віку людини в європейських лінгвокультурних традиціях. Опозиція *молодий – старий* пов'язана з архаїчними уявленнями про два основні вікові періоди: *молодість* як фізіологічне зростання і *старість* як завершену зрілість [8, с. 82; 7, с. 282]. Пізніше ця двочленна характеристика віку людини в процесі культурно-історичного розвитку модифікується, стає тричленною: *молодість – зрілість – старість*, що моделюється згідно з «періодами сонячного світла *ранок – полудень – вечір*» [9, с. 100]. «Старіння людини пов'язується зі зниженням активності, так само як і захід сонця – зі зменшенням світла» [9, с. 102].

Асоціативні механізми свідомості, пов'язані зі старою людиною, розкриваються протиставленням старості й молодості: *Шукай правди у старих, а сили у молодих* [21, с. 210]; *Якби молодість знала, а старість могла* [21, с. 207]. Наведені приклади народної словесності містять інформацію про головні ознаки кожного із цих вікових періодів: мудрість і немічність старості та фізична сила й недосвідченість молодості. Молодість і старість перебувають в опозиційних відношеннях: «активний,

фізично сильний – неактивний, немічний, фізично слабкий». Наприклад: *Молодість летить вільною пташкою, а старість лазить черепашкою* [21, с. 207]; *Молодість – буйність, а старість – не радість* [21, с. 207]; *Коли молод бував, під коліня голубця вибивав, а як стар став, всього того перестав* [21, с. 208]; *Молодий кінь до бою, а старий до гною* [21, с. 208]; *Що вільно молодому, не вільно старому* [21, с. 207]. Останнє прислів'я містить народні знання про старість не лише як про фізично неактивний період життя, а й неможливість повною мірою виконувати соціальну роль та необхідність дотримуватися певних правил у соціумі відповідно до віку.

Молодість і старість у текстах українських загадок зображуються як явища, незалежні від головних рушійних сил суспільства – влади і сили грошей. Тобто старість перебуває в особливому аксіологічному просторі: *Що люблю – не куплю; чого не люблю – не продам (Молодість і старість)* [20, с. 156]; *Чого хочеш – не купиш, а що хочеш продати – не продаси (Молодість і старість)* [20, с. 156].

Номінативне поле концепту «старість» представлене цілою низкою номінацій. Ядро цього поля та його приядерну зону складають назви, об'єднані загальними значеннями «старий», «дід», «баба»: *старик, старий, дід, баба, старук, стариць, старух, старець, старійшина, дедь, дидь, дед, дідо, гідо, дзядзьо, дз'ідз'о, д'едушка, д'їдушка, дідусийко, дідух, дідуха, дз'адз'о, дідунько, дидейко, дидойко, дидечко, дідунечко, дідеско, дідора, дидура, дідура, дидуга, дідуга, дидуген, дідєга, дзідзяйко, дзядзюра, дідига, дідиско, дідиче, дідовага, дідора, дідоха, дідуган, дідула, дідуліско, дідуло, дідуля, дідунько, дідуха, дідушиско, дидуньо, д'їдун'о, дідок, дідик, дідуньо, дідочко, дзядзюньо, дідунцьо, дідусенько, дідусик, дідунь, дідичок, дідочок, дідунечко, дідусь, дідусик, дідусьо, дідусечко, дідонько, дідик, дюдьо, дядик, старчик, старичок, старушок, старицун, старига, старигань, старигай, старожил, старпєр, старє заткало, дзяд, ветеран, стрий, уїко, вуїко, батько, батьо, батусь, батуньо, батусьо, батенько, батечко, батонько, батіночко, батя, стрійко, моїцул, лебїї, імед, шкред, бабай, тато, зун, псалник, зейд, гребенастий, гребун, іорій, йорій, папаша, стариця, стара, старуха, старушка, старушенція, пиристаруха, старицунка, старуліску, ба, бабка, бабька, бабсько, бабина, бабиця, бабіца, бабун'и, бабця, бабушка, бабусенка, бабусейка, бабусенька, бабусечка, бабисько, бабище, бабище, бабіца, бабуля, бабура, бабиско, бабега, бабєга, баберя, бабураха, бабуга, бабурєга, бабуля, бабушка, бабця, бабуня, бабуся, бабуриско, бабуриха, бабуха, бабойда, бабора, бабоха, бабціска, бабора, бабойда, бабойка, бабонька, бабунька, бабунечка, бабулечка, бабулька, бабунє, бабуницунє, бабунця, бабунька, бабочка, буся, бабшотля, пребаба, баба-яга, язя, язе, итуба, цуба, цюба, бабуленція, лайба, леліка, лелічка, ліліка, лілічка, ліліка, ліліка, уїна, вуїна, вуїна, буна, моша, чирип, матуша, трупиця, кривуля, шкорба, скрипуля, муня, хрупавиця, гнуля, сімнаїцка, сімнаїцка, шіснаїцка, репетюха, рудєра, куба, яруха, грат, кобыла, тьба, раха, рахта, гребенастка, гребуха, рєха, шкредиха, кубуся, кляча, яруха, трухляк, луб'я, трек.*

Розгляньмо номінації, що містять корінь *стар-* і позначають осіб жіночої і чоловічої статі. Українській мові властиві деривати із коренем *стар-*, утворені за допомогою суфіксів *-ик-*, *-ець-*, *-иць-*, *-ух-* (*-ук-*). Слово *старик* – «чоловік, який прожив багато років, досяг старості» – утворене від основи *стар-* за допомогою суфікса *-ик-*. Суфікс *-иць-* у діалектємі *стариць* на позначення дідуся походить від давнього форманта із загальним значенням імені чоловічого роду *-ьц-* (пор. *старьць* [17, с. 500]). За допомогою непродуктивних із сучасного погляду словотвірних суфіксів *-ух-*, *-ук-* утворилися діалектні назви *старух*, *старук*.

Більшість утворень із коренем *стар-* відзначається емоційно-експресивним характером. У сучасній українській мові слово *старик*, крім основного, має кілька переносних значень: із фамільярним відтінком уживається як пестливе звертання до давнього приятеля, товариша; у розмовному мовленні ця лексема може позначати батька похилого або літнього віку чи людину, що має великий досвід у чому-небудь, давно займається чим-небудь [15, с. 656]. Лексема *старець* давня за походженням. У процесі свого історичного розвитку, крім значення «чоловік, який досяг похилого віку, старості (часом з відтінком поваги)», вона набула інших значень: «літній монах, поважна духовна особа; пустельник, самітник»; «жебрак»; у множині з розмовним відтінком «дуже бідні, убогі, незаможні люди» [15, с. 653]. *Старець* – слово, що в родовому побуті давніх слов'ян позначало вік життя, за яким і визначався соціальний статус людини. «Проте як тільки організувалася система нових відношень, усі слова почали їм підпорядковуватися. <> Ставши соціальними термінами, слова зі значенням віку відразу, очевидно за життя одного–двох поколінь, узгоджувалися з іншими відношеннями» [8, с. 278]. Ієрархія певних структур соціуму будується за давніми

принципами родових зв'язків: слово *старець* у церковній системі позначає поважну духовну особу, літнього монаха [15, с. 653; 17, с. 500; 6, с. 578]; в урядових справах (наприклад, у Литовсько-руській державі) *старці* – це особи, які збирали данину грішми і натурою та накладали на людей інші податі й повинності [14, с. 53]; у справах судочинних *старці* – це старі поважні люди, що виступали як свідки на суді [14, с. 53]. Поширеним на Русі було явище, коли монахи або інші особи, які добровільно роздавали своє майно бідним, вирішували випробувати тяжку долю жебраків і жити тільки подаянням; їх називали *старцями* [15, с. 653; 6, с. 577]. Вони вели мандрівний, паломницький спосіб життя, відвідували ярмарки, монастирі, церкви, святі місця (старці-сліпці, кобзарі) або усамітнювалися (пустельник, самітник). Соціальний рівень таких людей прирівнюється до становища бідних, нужденних, злидарів, багато з яких жебракували. Слово *старець* набуває ще одного значення – «жебрак» [15, с. 653; 12, с. 197; 10, с. 249; 1, с. 171; 6, с. 577; 11, с. 183] або у множині «дуже бідні, убогі, незаможні люди» [15, с. 653; 6, с. 578].

Значення пестливості або зневажливості в аналізованих номінаціях із коренем *стар-* виражається цілою низкою суфіксів. Відтінок пестливості відрізняє слова *старичок* [15, с. 657; 12, с. 198] і *старушок* [15, с. 664]. Зменшено-пестливе значення має лексема *старчик*, утворена за допомогою суфікса *-чик-*; зневажливе ставлення передає назва із суфіксом *-ун-*: *старцун* [10, с. 250], номінації *стариган* [12, с. 197; 13, с. 518; 15, с. 654], *старигань* [15, с. 654], *старигай* [12, с. 197] із суфіксами *-иг-* + *-ан-* (*-ань-*), *-иг-* + *-ай-* мають зневажливо-згрубілу оцінку, фамільярний відтінок.

Л. Ставицька наводить жаргонізм *старнёр*, що використовується на позначення чоловіка похилого віку з іронічно-зневажливим або вульгарним відтінком, утворене способом семантичної конденсації від *старий* і *пердун* [18, с. 310]. О. Горбач фіксує назву *старé за́ткало* як одиницю арготичної лексики українських школярів і студентів [4, с. 8]. Слово *за́ткало* (*за́ткально*) має розмовний відтінок і позначає затичку з ганчірок, якою закривають димохід (у печі), використовуючи замість каглянки [16, с. 353].

Оцінно-експресивною семантикою відзначаються й номінації *староста*, *старійшина*. Важливим для виникнення аксіологічних компонентів значення наведених слів є уявлення про стару людину як носія життєвого досвіду, яка виконує важливу роль у забезпеченні культурних, пізнавальних, правових та інших відносин у сім'ї та роді. Тобто соціальні функції та соціальний статус формують меліоративну семантику слова. Найстарішого та найавторитетнішого члена якого-небудь товариства, колективу, об'єднання тощо називають *старійшиною* [15, с. 657]. Особу, яка веде справи якого-небудь колективу, товариства, призначають *старостою* [15, с. 662]. Семантика слів *старійшина* і *староста*, так само, як і *старець*, *старик* та інших, відзначаються надзвичайною історичною тяглістю. У словнику І. Срезневського зазначається: «**староста** старець, старикъ; старшина, староста; представитель мѣстнаго выборнаго управленія; управитель; попечитель, надзиратель, староста; староста въ монастырѣ; владѣлецъ староства, старостинскаго имѣнія; глава, старѣйшина» [17, с. 496–497]. Значення, засвідчені ще в давньоруській лексиці й пов'язані із називанням осіб, які виконують різні соціальні функції – обрядові, громадські, церковні тощо, зберегло у сучасній українській мові слово *староста*. Порівняймо із сучасними українськими номінаціями давньоруські назви: *старѣць* – «старикъ; старѣйшина; предокъ; инокъ, монахъ» [17, с. 500], *старѣ* – «старикъ» [17, с. 505], *старикъ* – «старый человекъ; старожиль» [17, с. 494]. Привертає увагу семантика слова *старик*, засвідченого у давньоруській мові зі значенням «старый человекъ; старожиль». У словнику української мови Б. Грінченка зафіксовано архаїчне значення слова *старожил* – «старикъ» [12, с. 198], проте в Академічному словнику української мови лексеми *старожил*, *старожилка* та *старожитець* (із поміткою «рідко») уже представлені зі значеннями, що не містять прямої вказівки на вік людини. Вони називають так людину, яка багато років живе в якому-небудь місці [15, с. 660].

У сучасній українській мові слово *старий* уживається в різних дискурсах – загальномовному, де воно позначає людину, яка прожила багато років [15, с. 654], жаргонному, де це слово використовується для називання батька [4, с. 40], професійному, де воно вживається на позначення військового начальника – сотенного [3, с. 156]. Підґрунтям для утворення таких переносних значень є давні опозиційні відношення *молоді* – *старі*, які мають віковий первинний («нашадки – предки») та вторинний (соціальний) зміст: молодь належить до нижчих за званням, суспільним та майновим станом верств, а старі люди – до вищих [7, с. 282]. Субстантивується й прикметник *старенький*, що

має пестливий відтінок та використовується для називання людини, яка прожила багато років [15, с. 653].

Зауважмо, що із коренем *стар-* на позначення старих жінок представлені лише розмовні назви (діалектні, жаргонові): *старіця* із поміткою *діалектне*, *стара* у значенні іменника з розмовним відтінком, розмовне *старуха*, пестливе *старушка*, фамільярне *старушеченця*. Лексема *пирістаруха* вживається з іронічним відтінком на позначення жінки, яку вважають старішою, ніж вона є насправді, «надстарості» надає префікс *пирі-* зі значенням надмірного вияву процесу старіння. Зневажливий відтінок має слово *старцунка*, яке, крім основного вікового значення, містить і додаткову гендерну характеристику (особа жіночої статі). Субстантиви *стара*, *старен'ка* як арготизми вживаються безвідносно до віку для називання матері. Наддністрянський регіональний словник Г. Шила містить назву *старуліску* (зруб. баба) [25, с. 41] із формантом *-іск-*, що сягає спільнослов'янського суфікса *-іск-*, який використовується і в пейоративних утвореннях у південно-західних і волинсько-поліських діалектах як *-іс'к-о* та в південно-східних і в більшості поліських як *-ишч-е*.

Висновки. У сучасній українській мові лексико-семантична підгрупа зі значенням «старість» представлена численними номінаціями. Вони позначають відповідне поняття через первинне або вторинне найменування. Уявлення про старість в українському лінгвокультурному просторі характеризують людину з різних сторін – знань, досвіду, наявності чи відсутності фізичної сили, місця в суспільстві тощо. Переважна більшість складників аналізованої підгрупи відзначається експресивною семантикою.

Джерела та література

1. Аркушин Г. Л. Словник західнополіських говірок. У 2 т. Т. 2. О–Я / Григорій Аркушин. – Луцьк : Ред.-вид. від. «Вежа» Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2000. — 458 с.
2. Гамкрелідзе Т. В. Индоевропейский язык и индоевропейцы. Реконструкция и историко-типологический анализ праязыка и протокультуры : [монография]. В 2 ч. / Тамаз Валерианович Гамкрелідзе, Вячеслав Всеволодович Иванов ; предисл. Р. О. Якобсона – Тбилиси : Изд-во Тбилис. ун-та, 1984. — 1332 с.
3. Горбач О. Зібрані статті. Кн. 1. Арго на Україні [фотопередрук : Горбач О. Арго українських вояків // Наук. зап. Укр. вільного ун-ту. Філософічний факультет. – Ч. 7. – Мюнхен, 1963] / О. Горбач. – Мюнхен, 1993. – С. 138–173.
4. Горбач О. Зібрані статті. Кн. 1. Арго на Україні [фотопередрук : Горбач О. Арго українських школярів і студентів // Наук. зап. Укр. вільного ун-ту. Філософічний факультет. – 4.8. – Мюнхен, 1966] / О. Горбач. – Мюнхен, 1993. – С. 3–55.
5. Етимологічний словник української мови. В 7 т. Т. 5. Р–Т / АН УРСР. Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні ; редкол. О. С. Мельничук (голов. ред.) та ін. ; уклад. Р. В. Болдирев та ін. – К. : Наук. думка, 2006. – 704 с.
6. Жайворонок В. В. Знаки української етнокультури : словник-довідник / Віталій Жайворонок. – К. : Довіра, 2006. – 703 с.
7. Кабакова Г. И. Молодой – Старый / Г. И. Кабакова // Славянские древности : этнолингвистический словарь. В 5 т. Т. 3. К–П / под общ. ред. Н. И. Толстого. – М. : Междунар. отношения, 2004. – 706 с. – (Институт славяноведения РАН).
8. Колесов В. В. Мир человека в слове Древней Руси / Владимир Викторович Колесов. – Л. : Изд-во Ленингр. ун-та, 1986. – 312 с.
9. Литвиненко Ю. Ю. Концепт возраст в семантическом пространстве образа человека в русской языковой картине мира [Електронний ресурс] : дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Русский язык» / Литвиненко Юлия Юрьевна. – Омск, 2006. – 256 с. – Режим доступа : <http://www.referun.com/n/kontsept-vozzrast-v-semanticheskom-prostranstve-obraza-cheloveka-v-russkoy-yazykovoy-kartine-mira>. – 14.03.2013.
10. Онишкевич М. Й. Словник бойківських говірок Ч. 2. (О–Я) / М. Й. Онишкевич. – К. : Наук. думка, 1984. – 516 с.
11. Піпаш Ю. Матеріали до словника гуцульських говірок (Косівська Поляна і Росішка Рахівського району Закарпатської області) / Юрій Піпаш, Борис Галас. – Ужгород : Ужгород. нац. ун-т, 2005. – 266 с.
12. Словарь украинского языка Т. IV. Р–Я / за ред. Б. Грінченка. – К. : АН УРСР, 1959. – 564 с.
13. Словник буковинських говірок / за заг. ред. Н. В. Гуйванюк. – Чернівці : Рута, 2005. – 688 с.
14. Словник староукраїнської мови XIV–XV ст. У 2 т. Т. 2. Н–О / уклад. : Д. Г. Гринчишин [та ін.] ; ред. тому : Л. Л. Гумецька, І. М. Керницький. – К. : Наук. думка, 1978. – 592 с.

15. Словник української мови. В 11 т. Т. IX. С / АН УРСР. Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні ; редкол. І. К. Білодід (голова) [та ін.] ; уклад. : І. Р. Вихованець [та ін.]. – К. : Наук. думка, 1978. — 917 с.
16. Словник української мови. В 11 т. Т. III. 3 / АН УРСР. Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні ; редкол. : І. К. Білодід (голова) [та ін.] ; уклад. : А. А. Бурячок [та ін.]. – К. : Наук. думка, 1972. – 744 с.
17. Срезневский И. И. Материалы для Словаря древнерусского языка. В 3 т. Т. 3 : Р-У и дополнения / Измаил Иванович Срезневский. – Репр. воспроизведение, 1903. – М. : Гос. изд-во иностр. и нац. словарей, 1958. – 13 с.
18. Ставицька Л. Український жаргон : словник : [близько 4070 слів і понад 700 стійких словосполучень] / Леся Ставицька. – К. : Критика, 2005. – 496 с.
19. Трубачев О. Н. История славянских терминов родства и некоторых древнейших терминов общественного строя / О. Н. Трубачев ; [отв. ред. проф. С. Б. Бернштейн]. – М. : Изд-во Академии наук СССР, 1959. – 212 с.
20. Українська народна творчість : загадки / [упорядкув., вступ. ст. та прим. І. П. Березовського]. – К. : АН УРСР, 1962. – 511 с.
21. Українські прислів'я та приказки / [редкол. : С. Д. Зубко [та ін.] ; відп. ред. С. Д. Зубков ; упорядкув. С. В. Мишанич, М. М. Пазяк ; вступ. ст. М. М. Пазяка. – К. : Дніпро, 1984. – 391 с.
22. Фасмер М. Этимологический словарь русского языка. В 4 т. Т. 3 (Муза–Сят) / М. Фасмер ; пер. с нем. и доп. О. Н. Трубачева ; под ред. и с предисл. Б. А. Ларина ; 2-е изд., стер. – М. : Прогресс, 1987. – 832 с.
23. Черных П. Я. Историко-этимологический словарь современного русского языка. В 2 т. Т. 2 : Панцирь – Ящур / Павел Яковлевич Черных. – 3-е изд., стереотип. – М. : Рус. яз., 1999. – 560 с.
24. Шанский Н. М. Краткий этимологический словарь русского языка : пособие для учителя / Николай Максимович Шанский [и др.] ; под. ред. чл-кор. АН СССР С. Г. Бархударова. – Изд. 2-е, испр. и доп. – М. : Просвещение, 1971. – 542 с.
25. Шило Г. Ф. Наддністрянський регіональний словник / Гаврило Шило ; редкол. : Наталя Хобзей (голова) [та ін.] ; відп. ред. : Левко Полюга, Наталя Хобзей. – Львів ; Нью-Йорк : Ін-т українознав. ім. І. Крип'якевича НАН України ; Наук. т-во ім. Шевченка в Америці, 2008. – 288 с.

Гурова Оксана. Концептуальна репрезентація представлень о старости в украинском лингвокультурном пространстве: базовые характеристики. В статье рассматриваются особенности концептуальной репрезентации представлений о старости в украинском лингвокультурном пространстве с использованием текстов малых жанрово-композиционных форм; определяются состав, структура и особенности семантики номинаций, которые входят в лексико-семантическую подгруппу «старые люди»; рассматриваются их значимость для ценностно-семантической категоризации мира и функциональная роль в построении отдельных фрагментов национальной языковой картины мира; отмечается, что подавляющее большинство составных частей данной подгруппы имеет экспрессивный характер; акцентируется особая роль названий, которые содержат корень *стар-*; анализируются лингвокультурные импликации, которые находят свое отображение в украинских пословицах, поговорках, загадках и характеризуют человека со стороны опыта, знаний, наличия или отсутствия физической силы, социального положения и т. п.; отмечается историческая протяженность семантики отдельных номинаций; делается попытка объяснить лингвокультурные детерминанты почтительного употребления отдельных номинаций к старым мужчинам.

Ключевые слова: лексико-семантическая подгруппа, номинация, старость, экспрессивность, семантика.

Hurova Oksana. Conceptual Representation of Notions About Oldness in Ukrainian Linguistic-cultural Space: Basic characteristics. In the article the features of the conceptual representation of notions about oldness in Ukrainian linguistic-cultural space involving texts of small genre-compositional forms are considered; determined the composition, structure and semantics features of nominations, that belongs to the lexical-semantic subgroup of «old people»; reviewed their significance for the value-semantic categorization of the world and functional role in the construction of individual fragments of the national language picture of the world; noted that the majority of components of the analyzed subgroups demonstrate the expressive feature; accentuated on the special role of names, that are containing the morpheme *стар-*; characterized linguistic-cultural implications that are reflected in the Ukrainian proverbs, idioms, riddles and characterize a person in terms of experience, knowledge, presence or absence of physical strength and social status etc.; noted the historical continuity of the semantics of peculiar nominations; it also giving an attempt to explain the linguistic-cultural determinants of the respectful usage of different nominations to old men.

Key words: lexical-semantic subgroup, nomination, oldness, expressiveness, semantics.

Стаття надійшла до редколегії
30.07.2014 р.